

О. П. Глазова, Н. М. Дика

Українська мова

КОМПЛЕКСНЕ ВИДАННЯ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО ТА ДПА

За чинною програмою ЗНО

Київ
Видавничий дім «Освіта»

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах комісією
з української мови Науково-методичної ради
з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист Інституту модернізації змісту освіти від 06.03.2019 № 22.1/12-Г-89)

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ

- — Запам'ятайте!
- — Зверніть увагу!
- — Занотуйте!
- — Опрацюйте додатково!

Глазова О. П.

Г52 Українська мова : Комплексне видання для підготовки до ЗНО та ДПА / О. П. Глазова, Н. М. Дика. — К. : Видавничий дім «Освіта». — 320 с.

ISBN 978-617-656-875-9.

Посібник містить теоретичний матеріал, комплекс вправ і завдань, а також типові тести для підготовки до ЗНО. Правильність виконання завдань можна звірити з поданими наприкінці посібника відповідями до тестів.

Теоретичний матеріал структуровано відповідно до чинної програми ЗНО, що дає змогу здійснювати підготовку вже із 5 класу як самостійно, так і на уроках української мови.

Видання адресовано абітурієнтам, учням та вчителям української мови.

УДК 811.161.2(075.3+079.1)

ISBN 978-617-656-875-9

© Глазова О. П., Дика Н. М.
© Видавничий дім «Освіта»

Дорогий учню! Люба ученице!

Завдання цієї книжки — не лише узагальнити й систематизувати вивчене вами на уроках української мови.

Посібник допоможе замислитися: де і як ви зможете здобуті знання використати? У який спосіб і за яких обставин застосувати вміння? І головне: як впливатиме на все ваше наступне життя якісна мовна освіта? Як змінюватиме вашу долю добре знання мови і гарне володіння мовленням?

Чому *впливатиме*, а не *вплине*? *Змінюватиме*, а не *змінить*? Та тому що обставини вашого життя безупинно змінюватимуться. Незмінною залишатиметься лише роль спілкування — на розвиток подій воно впливатиме якнайбільше. Саме ґрутовне знання мови і бездоганне володіння мовленням забезпечить можливості для вашої самореалізації як особистості, професіонала, а можливо, і громадського і державного діяча.

Освіту часто зображають у вигляді сходів, які ведуть людину до майбутнього. Цей посібник має стати важливою сходинкою у вашому навчанні.

На цю сходинку ви зможете стати як перед закінченням шкільної освіти, тобто навчаючись у випускному класі, так і навчаючись у такому важливому дев'ятому або навіть восьмому чи сьомому класі! Адже навчатися не тільки ніколи не пізно, а й ніколи не рано! Тим більше навчатися мови!

Отже, користуючись посібником, ви зможете:

- закріплювати й узагальнювати здобуті на уроці мови теоретичні знання — із цією метою в книжці подано лаконічно викладені мовні правила і якнайсучасніші таблиці та схеми;
- свідомо виробляти здатність вправно та швидко розпізнавати й аналізувати мовні явища — посібник включає призначені для цього алгоритми;
- тренуватися в застосуванні мовних знань — посібник містить різноманітні вправи.

Проте головне призначення навчальної книжки — підготовка до ЗНО, формування навичок правильного і швидко виконувати тестові завдання різних форматів.

Завдання посібника — зробити так, щоб тестове завдання стало для вас звичним інструментом самооцінювання. Тест ви виконуватимете для об'єктивної самоперевірки, безупинно розширяючи діапазон власних навчальних можливостей, оцінюючи не лише рівень своїх знань, а ще й тренуючи себе на швидкість реакції.

Будемо раді, якщо книжка допоможе вам безперервно поповнювати знання мови, формувати все нові й нові вміння, тобто безупинно рухатися вперед, розвиваючи упевненість у своїх силах.

Автори та колектив видавництва

Розділ I

ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ. ОРФОГРАФІЯ

ПРОГРАМА

Зміст мовного матеріалу	Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Алфавіт. Наголос. Основні випадки уподібнення приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних. Основні випадки чергування <i>у — в, і — ї</i>. Правопис літер, що позначають ненаголошенні голосні [e], [i], [o] в коренях слів. Сполучення <i>йо, ьо</i>. Правила вживання знака м'якшення. Правила вживання апострофа. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних і збігу однакових приголосних звуків. Правопис префіксів і суфіксів. Найпоширеніші випадки чергування приголосних звуків. Правопис великої літери. Лапки у власних назвах. Написання слів іншомовного походження. Основні правила переносу слів з рядка в рядок. Написання складних слів разом і через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Правопис відмінкових закінчень іменників, притметників. Правопис <i>н та нн</i> у притметниках і дієпритметниках, <i>не</i> з різними частинами мови</p>	<p>Розташовувати слова за алфавітом; розпізнавати явища уподібнення й спрощення приголосних звуків, основні випадки чергування голосних і приголосних звуків, чергування <i>у — в, і — ї</i>. Наголошувати слова відповідно до орфопічних норм. Розпізнавати вивчені орфограми; правильно писати слова з вивченими орфограмами, знаходити й вправляти орфографічні помилки на вивчені правила</p>

Фонетика (від грец. *phonetikos* — звуковий, від *phone* — звук) — розділ науки про мову, який вивчає її звуковий склад.

Графіка (від грец. *grapho* — пишу, малюю) — розділ науки про мову, що вивчає систему знаків для передачі на письмі усного мовлення. До **графічних знаків** належать букви алфавіту, апостроф, знак наголосу, дефіс (риска), крапка, знак питання, знак оклику, кома, тире, двокрапка, лапки, дужки, три крапки тощо.

Орфоепія (від грец. *orthos* — правильний і *epos* — мова) — розділ науки про мову, який вивчає правила вимови звуків та наголошування слів відповідно до норм літературної вимови.

Орфографія (від грец. *orthos* — прямий, правильний, рівний і *grapho* — пишу) — розділ науки про мову, який вивчає правила передавання звукової мови (слів і їхніх форм) на письмі.

Орфограма — правильне написання за відповідним правилом або за традицією, яке обирається з кількох можливих.

Передання на письмі усного мовлення з усіма його особливостями називається **фонетичною транскрипцією**.

ЗВУКОВА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ТВОРЕННЯ ЗВУКІВ МОВИ

Усне спілкування між людьми здійснюється за допомогою звуків мовлення. Як і будь-які звуки, звуки людського мовлення є результатом коливання повітря, що сприймається слухом. Звуки саме людського мовлення і вивчає **фонетика**.

Звуки мовлення творяться мовним апаратом людини, що складається з таких органів:

- дихальний апарат (легені, бронхи, дихальне горло);
- горонталь із голосовими зв'язками;
- надставна труба, що складається із зіва, рота й носа;
- органи вимовляння (артикуляції): язик, зуби, губи, піднебіння, язичок.

Отже, наша мова звукова. Саме зі звуків складаються слова.

Звук — найменша неподільна одиниця мови та мовлення. окремо взяті звуки мовлення нічого не означають. Проте поєднуючись між собою та розміщуючись у певному порядку, звуки мовлення утворюють слова з тими чи іншими значеннями.

Звук ми чуємо і вимовляємо. Звуки мовлення слугують для утворення, розпізнавання та розрізnenня слів мови: [мир] — [мур], [кава] — [гáва] — [láва].

Кожен звук у такому записі позначають узятою в квадратні дужки літерою: [а], [у], [д]. Слово, передане фонетичною транскрипцією, береться в квадратні дужки: [мóре]. Велику літеру, а також літери *я, ю, е, і, ь* та апостроф у транскрипції не використовують.

Крім
познач
• ['] —
• ['] —
• ['] —
• [:] —
• [дж] —
• [е²],
весн

Алфавіт

А а

Е е

К к

С с

Ш ш

Больші
звук: [а],
Два з
двоєць [дж],
Літера
• за поч
• після з
• після с
Після
е познач
також з
Слово
• зажаті з
• зверн
Два з
до складу

Слово
найменша
одиниця м
звуки мов
нічого не о
Проте поєд
муся між с
роздміщую
у певному п
звуки мовл
творюють с
з тими чи ін
значеннями.
Звук ми чу
вимовляємо.
звуки мовл
для утворен
розрізненя
слів мови:
[мир] — [мур]
[кава] — [гáва]
[láва].

Крім літер на позначення звуків мовлення, у транскрипції використовують такі умовні позначення:

- ['] — наголос: [мόба];
- ['] — м'якість позначеного буквою приголосного звука: *день* [ден'];
- ['] — пом'якшеність (напівм'якість) приголосного звука: *ліс* [л'іс];
- [:] — подовжений звук: *панна* [пáн:а];
- [дж], [дз], [дз'] — злиту вимову звуків: [джаз], [дзýга];
- [е"], [и"], [о"] — вимову голосних звуків, наближену до вимови інших голосних: *весна* [ве"снá], *зима* [зи"ма], *кожух* [ко"жúх].

Алфавіт. Співвідношення звуків і букв

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

А а	Б б	В в	Г г	Ґ ґ	Д д	Е е
Є є	Ж ж	З з	И и	І і	Ї ї	Й й
К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р
С с	Т т	У у	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч
Ш ш	Щ щ	Ь ь (знак м'якшення)	Ю ю	Я я		

Більшість літер українського алфавіту позначають один звук: [а], [р], [ц].

Два звуки завжди позначають букви *щ* [шч] та *ї* [йі]: *дощ* [дошч], *їжа* [йіжа].

Літери *я*, *ю*, *є* позначають два звуки [я], [йу], [йе]:

- на початку слова: *яр* [йар], *юний* [йўний], *єднати* [йеднáти];
- після голосного звука: *моя* [мойá], *стою* [стойў], *знає* [знайе];
- після апострофа: *м'яч* [мийач], *п'ю* [пйу], *кур'єр* [курйéр].

Після букв, що позначають приголосні звуки, літери *я*, *ю*, *є* позначають один звук та пом'якшеність попереднього приголосного: *мала* [мал'á], *людина* [л'удýна], *синє* [сýн'е].

Сполуки літер *дж*, *дз* можуть позначати:

- злиті звуки [дж], [дз], [дз']: *джміль* [джм'іл'], *гудзик* [гудзик], *гедзь* [гедз'];
- окремі звуки [д] і [ж] (підживлювати), [д] і [з] (надземний).

Два звуки сполуки *дж* і *дз* передають тоді, коли [д] належить до префікса, а [ж], [з] — входять до складу кореня.

Склад

Склад утворюється або тільки з голосного, або з поєднання голосного звука з одним чи кількома приголосними. У слові складів, скільки в ньому голосних звуків. За кількістю складів слова бувають *односкладові* (*сад*), *двоскладові* (*шоколад*), *трискладові* (*де-ре-во*) і *багатоскладові*.

Склад, що закінчується на голосний звук, називають *закритим* (*ка-ли-на*, *му-зи-ка*).

Склад, який закінчується на приголосний звук, — *закритим* (*шок*, *вед-мідь*).

Алфавіт (азбука, абетка) — це сукупність букв, розміщених в установленому для певної мови порядку. Сучасний український алфавіт складається із 33 букв, кожна з яких має свою форму (буває великою й малою, писанаю і друкованою) та назву. 32 літери передають на письмі 38 звуків, знак м'якшення позначає м'якість попереднього приголосного звука на письмі.

Знання алфавіту допомагає швидко знаходити потрібні слова у словниках, назви в каталогах, прізвища у списках тощо.

Склад — це частина слова, що складається з одного чи кількох звуків і вимовляється одним поштовхом видихуваного повітря: *шко-ляр*, *зо-шит*, *на-го-лос*, *Ін-тер-нет*.

Зміст

Дорогий учню! Люба ученице!	3
Розділ I	
ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ. ОРФОГРАФІЯ	
Звукова система української мови. Творення звуків мови.	4
Тестові завдання.	10
Голосні та приголосні звуки	13
Тестові завдання.	18
Позначення м'якості приголосних на письмі	22
Тестові завдання.	25
Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків і подовження м'яких приголосних	28
Тестові завдання.	31
Правопис префіксів	33
Правопис суфіксів	36
Тестові завдання.	39
Найпоширеніші випадки чергування приголосних звуків.	42
Тестові завдання.	44
Правопис великої літери. Лапки у власних назвах.	47
Тестові завдання.	49
Написання слів іншомовного походження	53
Тестові завдання.	56
Написання складних слів. Правопис складноскорочених слів	59
Тестові завдання.	62
Правопис відмінкових закінчень іменників	64
Тестові завдання.	72
Правопис відмінкових закінчень прикметників	74
Тестові завдання.	76
Правопис <i>и</i> та <i>и</i> у прикметниках і дієприкметниках	78
Тестові завдання.	80
<i>Не</i> з різними частинами мови	82
Тестові завдання.	85

Розділ II **ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ**

Лексичне значення слова . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Лексика української мови за походженням. Активна і пасивна лексика української мови. Застарілі й нові слова (Неологізми) . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Загальнозвживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика.
Терміни. Нейтральна та емоційно забарвлена лексика . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Фразеологізми . . . . .
Тестові завдання . . . . .

Розділ III **БУДОВА СЛОВА**

Будова слова . . . . .
Тестові завдання . . . . .

Розділ IV **МОРФОЛОГІЯ**

Самостійні та службові частини мови . . . . .
Іменник . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Прикметник . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Числівник . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Займенник . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Дієслово . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Прислівник . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Діеприкметник. Діеприслівник . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Службові частини мови . . . . .
Тестові завдання . . . . .
Вигук . . . . .
Тестові завдання . . . . .

Розділ V СИНТАКСИС

88	Словосполучення	212
92	Тестові завдання	217
96	Речення	219
99	Тестові завдання	223
102	Просте двоскладне речення. Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення	227
104	Тестові завдання	233
107	Другорядні члени речення у двоскладному й односкладному реченні	236
109	Тестові завдання	244
114	Просте ускладнене речення	248
118	Тестові завдання	257
122	Складне речення	263
122	Складносурядне речення	264
128	Тестові завдання	268
132	Складнопідрядне речення, його будова. Головна й підрядна частини	271
139	Тестові завдання	277
145	Безсполучникове складне речення	280
152	Тестові завдання	283
155	Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку	285
165	Способи відтворення чужого мовлення	288
173	Тестові завдання	292
177		
181		
185		
191		
196		
202		
206		
210		

Розділ VI СТИЛІСТИКА

155	Стилі мовлення	295
160	Тестові завдання	302

Розділ VII РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

181	Орієнтовні завдання для створення власних висловлень	305
185	Відповіді до тестових завдань	311

**ГЛАЗОВА ОЛЕКСАНДРА ПАВЛІВНА
ДИКА НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА**

УКРАЇНСЬКА МОВА

**Комплексне видання
для підготовки до ЗНО та ДПА**

За чинною програмою ЗНО

Редактор *M. M. Косар*
Технічний редактор *L. I. Аленіна*
Комп'ютерна верстка *K. P. Мирончик*
Коректор *H. A. Нечитайло*

Формат 60x90/8.
Ум.-друк. арк. 40,00. Обл. вид. арк. 32,00.
Наклад 10 030. Зам № 10672.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»
Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва:
04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 25
www.osvita-dim.com.ua

Віддруковано ТОВ «Поліпрінт».
Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 1250 від 27.02.2003 р.
04074, м. Київ, вул. Лугова, 1А

СИСТЕМНА ПІДГОТОВКА ДО ЗНО з 5 КЛАСУ

- ВИМОГИ ПРОГРАМИ ЗНО
- ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ
- НАВЧАЛЬНІ ТАБЛИЦІ, СХЕМИ
- ТРЕНАРУВАЛЬНІ ВПРАВИ
- ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ

Торговий дім
«Освіта-Центр +»

З питань придбання навчально-методичної
літератури можна звертатися:
ТОВ «ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР +»
osvita-center.com.ua;
osvita@osvita-center.com.ua
тел.: (044) 209-76-49; (099) 553-33-96;
(098) 961-73-18; (067) 401-75-41.

ISBN 978-617-656-875-9

9 786176 568759